

О.В.Кирєєв

ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У державній програмі “Освіта” і Національній доктрині розвитку освіти одним із пріоритетних напрямів визначено особистісно орієнтоване навчання, спрямоване на формування в молоді національних і загальнолюдських цінностей, на розвиток творчих здібностей і обдарувань, навичок самоосвіти і самовиховання, самовдосконалення і самореалізації особистості. Проблема ця однаковою мірою важлива як для середньої, так і для вищої школи різних років навчання і різних профілів. У числі вузівських спеціальностей особливої актуальності вона набуває стосовно формування особистості майбутнього вчителя. Специфіка його підготовки визначається завданнями вищої педагогічної школи, відповідно до яких нинішній студент повинен не тільки розвинути в собі інтелектуальні здібності, а й бути готовим на практиці виявляти творчі нахили у школярів і спрямовувати на закріплення і подальше їх удосконалення, стимулюючи їх до саморозвитку. Саме це формується в шкільному віці. Виконати такі завдання в змозі лише педагог високої кваліфікації, здатний створити освітнє середовище, яке не тільки сформує певний рівень знань, умінь і навичок, але й розвиватиме потяг до самостійної навчально-пізнавальної діяльності. З огляду на це стає зрозумілим, що проблема підготовки такого вчителя актуальна як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Її вагомість і практична потрібність обґрунтовується в ряді теоретичних досліджень і деталізується в спеціальних дослідженнях різного спрямування. Так, в останнє десятиліття з'явилися праці, які стосуються оновлення педагогічної освіти і новітніх технологій навчання, що спрямовані на особистісно орієнтоване навчання (В.Г.Кремень, І.Ф.Прокопенко, В.І.Євдокимов, А.В.Бойко), пов'язані з управлінням педагогічним процесом і творчим саморозвитком майбутнього вчителя (І.Р.Бех, М.А.Костенко, В.В.Луценко, Т.О.Дмитренко, С.М.Левченко), що торкаються активізації пізнавальної діяльності учнів і студентів (О.А.Гаманюк, В.І.Лозова, М.М.Скаткін), розробки нових педагогічних технологій організації навчання студентів (І.Я.Зязюн, О.В.Євдокимов, О.М.Потєха, І.С.Якимовська). Теоретичні ідеї таких робіт і шляхи їх практичного втілення в різних дидактичних напрямках накреслюють перспективи перебудови національної системи освіти, але жодною мірою не сприймаються за остаточне вирішення всіх першочергових питань сучасної вищої педагогічної школи. Потребує всебічного аналізу специфіка суто педагогічного орієнтованого навчання майбутнього вчителя.

У цій розвідці робиться спроба виокремити кілька сфер застосування особистісно орієнтованого навчання в підготовці майбутнього педагога.

Загострення уваги на цій проблемі зумовлене специфічною метою формування вчителя порівняно з підготовкою будь-яких інших спеціалістів

(медиків і юристів, економістів й інженерів), хоч принцип особистісно орієнтованого навчання однаковою мірою стосується всіх спеціальностей. Про те, що особистісно орієнтоване навчання стає все більше застосовуваною формою вузівської освіти різних майбутніх фахівців, свідчать опубліковані новітні пошуки науковців. Однак незаперечним є те, що здобуті знання і набуті вміння і навички потрібні майбутнім педагогам не тільки для застосування їх на практиці. Тим часом озброєння майбутнього вчителя специфічне, що визначається навчальним планом. Його вимоги зобов'язують будувати викладання і навчання в педагогічних навчальних закладах в єдності трьох складових частин: в організації навчального процесу на здобуття знань, в ознайомленні з методами використання їх в умовах школи і в сформуванні вмінь застосовувати набуті у вузівській підготовці прийоми розвитку особистості учнів. Кожен з цих складників педагогічної озброєності вчителя вимагає розв'язання конкретних завдань, а відтак і управління пізнавальною діяльністю студентів в особистісно орієнтованому навчанні.

Серед сфер застосування навчальних засобів саморозвитку студентів як особистостей чільне місце посідають прилучення їх до самостійних досліджень і пошуки ефективних прийомів викладання навчальної дисципліни в школі.

Дослідницька діяльність студентів пов'язана з написанням курсових, дипломних, а за новими навчальними планами і магістерських робіт. Залучення студента до науково-дослідної роботи під керівництвом викладача найповніше виявляє суб'єктно-суб'єктні відношення, при яких студент усвідомлює, що він учиться сам, що він пошукач знань, який прагне до участі в розв'язанні актуальних наукових проблем. Цей вид вузівського навчання не тільки озброює студента знаннями, а й прилучає до саморозвитку.

У процесі наукових досліджень різних рівнів студент усвідомлює відповідальність за доведення до результату розпочатої справи, прилучається до самостійних пошуків літератури з теми, осмисленого її студіювання відповідно до аналізованої проблеми, знаходження методів і методик для виконання поставлених завдань. Важливу ланку в проведенні дослідницької роботи посідає курс основ наукових досліджень, який закладає теоретичні засади наукової роботи, орієнтує студентів на здійснення науково-педагогічних пошуків. У педагогічному вузі диплома (магістерська) робота можуть бути двох видів: теоретичного і методичного. Але з огляду на те, що диплома (магістерська) робота майбутнього вчителя виконується в теоретичному плані, кожне таке дослідження пропонується завершувати розділом, в якому дипломник пояснює напрями втілення здобутих ним результатів і спостережень у роботі в школі. Від нього не вимагається подавати методіку поурочного викладання матеріалу, його обов'язок – осмислити ефективні методи і прийоми, завдяки яким учні будуть знайомитися з навчальним матеріалом, а також запропонувати передбачувані адекватні темі технології навчання. Так завтрашній учитель готується до фахової діяльності в єдності наукового і методичного пошуку своєї майбутньої діяльності.

Дипломна (магістерська) робота з методики викладання має ґрунтуватися на власному (хоч і короткочасному) досвіді (під час педагогічної практики) викладання теми в школі з урахуванням результативного досвіду викладачів шкіл, з розкриттям прийомів застосування особистісно орієнтованого навчання школярів.

Поряд з цим, що особливо важливо саме для вчителя і що для більшості непедагогічних спеціальностей не так актуально, для майбутнього вчителя на весь зріст постає питання культури мовлення: вміння дохідливо викладати описову частину праці, чітко формулювати завдання і висновки. Ця заклопотаність стосується і майбутніх математиків і хіміків, психологів і біологів.

Незаперечно, що набуттю навичок дослідницької роботи сприяє курс основ наукових досліджень, який не тільки визначає шляхи пошуку літератури, основи її опрацювання, методи і прийоми дослідження, але й знайомить з формами викладу власних спостережень і висновків. Однак успіх наукових досліджень не мислиться без самостійної індивідуальної роботи кожного студента, яка значною мірою формує навички до теоретичних роздумів, сприяє розвитку наукового мислення формами його втілення правильним і логічним викладом.

Важливу роль у самореалізації майбутнього вчителя відіграє його педагогічна практика. Підготовка до її проведення і її хід мають супроводжуватися настановами на чітке розуміння тематики шкільних уроків і знаходження методів і прийомів організації навчально-виховного процесу. Але не в меншій мірі в настановах на проведення педагогічної практики має значення орієнтація практиканта на визначення індивідуальних підходів до учнів, інакше кажучи, – знаходження шляхів ефективного управління навчальною діяльністю на уроках і в позаурочний час. Практикант повинен усвідомлювати, що мета кожного уроку – сприяти розвитку особистісних рис учнів. А це можливо за умови врахування їх інтелектуального потенціалу.

Завдання вузівського викладача не тільки дати практикантові програму його дій, а й урахувати потенційні можливості самореалізації студента, який увійде в клас у ролі вчителя. Отже, і в цьому знаходить свій вияв особистісно орієнтоване навчання завтрашнього учнівського наставника.

Виділення лише цих двох сфер застосування особистісно орієнтованого навчання в підготовці вчителя засвідчує, що самореалізацію студента забезпечують різні чинники. Визначальними серед них є не лише готовність і творчий підхід у застосуванні своїх знань, умінь і навичок у роботі з учнями, а й бездоганне володіння усним словом, прийомами вербального впливу на учнівську аудиторію. Ця вимога підготовки майбутнього вчителя будь-якої спеціальності висуває на перший план проблему культури мовлення нині студента в аудиторії, практиканта в класі, а завтра вчителя в самостійній роботі. Ця проблема актуальна, оскільки пов'язана з розвитком і реалізацією мовленнєво-мислительних здібностей особистості майбутнього вчителя. Потрібно прагнути до того, щоб усне (і писемне в оформленні курсових, дипломних і магістерських робіт) мовлення відповідало основним якостям

культури мовлення: було правильним, чистим, логічним і дохідливим. Правильним воно має бути у вимові звуків і звукосполучень, наголошуванні слів, уживанні слів із загальноживаним значенням. Чистим вважається мовлення, позбавлене діалектного і просторічного впливу, впливу споріднених мов (російської чи польської). Логіку мовлення визначає чітка послідовність викладу за певним планом (індуктивний чи дидуктивний виклад). Дохідливість мовлення визначають і розкриття на письмі (у дипломних і магістерських роботах) і перед аудиторією значень уживаних термінів (з ілюстрацією), і будова речень у зрозумілій синтаксичній формі. Це – одне. І друге: засобом переконуючого усного слова на уроці педагог впливає на особистість учня, сприяє розвитку його потенційних творчих здібностей. Культура мовлення вчителя – дієвий засіб інтелектуального розвитку учнівської молоді. Усвідомлення цього має викликати в майбутнього вчителя почуття особливої відповідальності за формування особистості молодого покоління.

Незаперечно, що принциповою умовою підготовки завтрашнього вчителя на основі особистісно орієнтованого навчання є систематичне, починаючи з першого курсу, створення атмосфери співпраці викладача і студента. Студент має усвідомлювати і відчувати принцип суб'єктності навчання, а викладач всебічно враховувати суб'єктивний досвід студента, його самобутність як особистості. Тільки за такої умови можна досягти позитивних результатів у застосуванні особистісно орієнтованого навчання.

Розглядувана тема не обмежується лише порушеними питаннями, які потребують всебічного і теоретичного і практичного осмислення. У перспективі слід звернути увагу на пошуки ефективних прийомів розв'язання технологічних завдань в реалізації висвітлених чинників введення у навчальний процес педагогічних вищих навчальних закладів особистісно орієнтованого навчання.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
2. Євдокимов В.І. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. праць ХДПУ ім. Г.С.Сковороди / За заг. ред. В.І.Євдокимова та О.М.Микитюка. – Х.: ХДПУ, 2000. – Вип. 13.
3. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні (Педагогічні концепції). – К., 1997.
4. Костенко М.А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя: Автореф. дис. канд. пед. н. – Харків, 2004.
5. Луценко В.В. Формування педагогічного середовища, сприятливого для самостійної діяльності студентів // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. праць. – Х.: ОВС, 2002. – Вип. 17.
6. Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технологія // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи. – К., 2000.

